

УДК 616.21-053

**Підручник «Дитяча оториноларингологія»
ЗА РЕДАКЦІЄЮ ДОКТОРА МЕДИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА А.А. ЛАЙКО
К.: Логос, 2013. – 576 с.**

Підручник «Дитяча оториноларингологія» за редакцією доктора мед. наук, професора А.А. Лайка написаний колективом авторів кафедри дитячої оториноларингології, аудіології та фоніатрії Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупика (Ю.В. Гавриленко, А.Л. Косаківський, І.А. Косаківська, А.А. Лайко, В.В. Сегал, В.В. Синяченко, С.М. Тимчук, Л.А. Шух) та співробітниками ДУ «Інституту отоларингології ім. проф. О.С. Коломійченка НАМН України» (О.М. Борисенко, Д.Д. Заболотна).

Підручник написано українською мовою, на високому методичному рівні, для лікарів-інтернів, лікарів-слухачів циклів спеціалізації і тематичного удосконалення з дитячої оториноларингології згідно з навчальним планом та програмою з дитячої оториноларингології. Він має класичну структуру, яка відповідає виданням такого типу. Дотримано вимоги міжнародної анатомічної номенклатури.

Підручник складається з наступних розділів: передмова, історія розвитку оториноларингології в Україні; хвороби вуха, носа та приносових пазух, глотки, гортані, трахеї та бронхів, стравоходу; природжені вади розвитку ЛОР-органів, специфічні захворювання; інфекційні захворювання дихальних шляхів; невідкладна допомога дітям із загрозливими станами; література та предметний покажчик.

У передмові зауважено, що кожному періоді життя дитини притаманні хвороби, а це вимагає своєчасної їх діагностики. У період дошкільного та шкільного віку зростає захворюваність як на гострі, так і хронічні хвороби ЛОР-органів, а також алергічні захворювання. Відмічено, що в написанні підручника враховано власний півсторічний

досвід дитячого отоларинголога проф. А.А. Лайко, а також нові діагностичні та лікувальні методики.

У розділі «З історії розвитку оториноларингології в Україні» дуже скорочено згадується про досягнення закордонних отоларингологів з середини ХІХ ст. Проте детально описано вклад вітчизняних вчених у розвиток оториноларингології та підготовку лікарів-отоларингологів у Києві, Харкові, Дніпропетровську (теперішньому Дніпрі). Варто було б згадати про відомих отоларингологів Одеси, Львова, Івано-Франківська, Тернополя, Ужгороду, Чернівців (згідно «Історії оториноларингології в Україні» за ред. Ю. Мітіна. – К, 2002. – С. 43-51, 56-63; «Історії оториноларингології Закарпаття» за ред. В. Дячука. – Ужгород, 2014).

У розділі хвороби вуха (с. 33-157), а саме – в підрозділі «Захворювання зовнішнього вуха» наведено класифікацію хвороб, розроблену проф. Б.О. Шапаренко і співавторами у 1983 р., яка в інших підручниках не описується. Треба відмітити, що автори наводять сучасні методи лікування із застосуванням найновіших препаратів: опіків, відмороження вушної раковини, фурункульозу, сірчаної пробки (корка), отомікозу. У підрозділі «Запальні захворювання середнього вуха», маючи досвід викладання у лікарів-інтернів та слухачів факультету післядипломної освіти і користуючись численними підручниками для лікарів, в т.ч. закордонних авторів, можу констатувати, що вперше у відомій мені навчальній літературі для отоларингологів приводиться класифікація гострого середнього отиту за М.Я. Козловим (1986), і, що особливо важливо для практичного лікаря, – 4-ї фази перебігу гострого середнього отиту за проф. О.С.

Коломійченком (1955) – це необхідно знати кожному отоларингологу для своєчасної діагностики та лікування ГСО, тому що у відомих підручниках розглядаються 3 фази. Детально і наглядно подана класифікація операцій при хронічному гнійному середньому отиті, типи тимпанопластик з відповідними рисунками (закритий і відкритий варіант тимпаноластики з показовими рис. 20-26, та задньої тимпанотомії – рис. 19, 22, 22а, 23), хірургія лицевого нерва (з детальною анатомією і ходом нерва – рис. 28, оцінкою функції лицевого нерву за House and Brackmann, 1983; кінезітерапією). При хронічному сальпігоотиті дуже коротко, проте вперше описано ателектатичні зміни барабанної перетинки; хронічний секреторний середній отит з методиками шунтування та консервативного лікування (рис. 33-37), докладніше цю досить поширену хворобу у дітей описано в монографії: А.А. Лайко і співавт. «Секреторний середній отит». – К.: Логос, 2005. – 120с.

У розділі «Захворювання внутрішнього вуха» (с. 158-223) звертає на себе увагу класифікація нейросенсорної (сенсоневральної) приглухуватості, ступені приглухуватості, затвердені ВООЗ (1997), класифікація порушення функції слуху за В.Г. Базаровим та А.І. Розкладкою (1995) (с. 164, табл. 6), аудіометричні обстеження, в т.ч. ОАЕ, реоенцефалографія. Враховуючи той факт, що захворюваність на СНП зростає в усьому світі і викликається численними факторами, отоларингологам необхідно вивчити всі описані сучасні методики лікування. Вперше з усіх підручників описано методику поетапного доведеного введення великих доз «Ноотропілу», «Кавінтону» при гострій СНП; гірудотерапію, сеанси ГБО, рефлексотерапії, електростимуляції. Вперше в підручнику введено розділ «Глухота і соціальна реабілітація глухих дітей», де описуються ступені глухоти, діагностичні методи, слухопротезування. У підрозділі «Кохлеарна імплантація» описана мета цієї операції, типи багатоканальних імплантатів, етапи операції та можливі ускладнення. Необхідними є розділ внутрішньочерепних ускладнень та пухлин середнього і внутрішнього вуха. Для самооцінки вивчених розділів подаються контрольні питання (с. 216-223).

У розділі «Хвороби носа та приносних пазух» (с. 224-345) в лікуванні хронічного риніту (с. 250-252) вперше описана методика носового зрошення, проте варто відмітити, що ця методика має різні назви: ендоназальна елімінаційна іригаційна терапія, носовий душ, а також інші ендоназальні спреї морської води, такі як «Хюмер», «Квікс». В розділі «Вазомоторний риніт» детально описано алергічний риніт (етіологія, патогенез, діагностика), ширше подаються, такі необхідні для дитячих отоларингологів, методи лікування, в тому числі і специфічна імунотерапія, детально описана методика сублінгвального способу за Д.І. Заболотним і співавторами (2002), ендоназальна гормонотерапія спреями, застосування імуномодуляторів. В зв'язку зі збільшенням захворюваності на алергію, зокрема у дітей, ці методики бажано вивчити і застосовувати в своїй клінічній практиці отоларингологам і педіатрам, в т.ч. сімейним лікарям. Цінним є те, що при описанні деформацій перегородки носа (с. 267-276) детально подається класифікація викривлення перегородки носа за А.І. Косаківською і співавторами (2010): етіологія, форми деформації перегородки носа; методики лікування з інформативними рис. 49-60. В підрозділі «Хронічні захворювання приносних пазух» на сучасному науковому рівні описано етіологію та патогенез цих захворювань. Особливо відмічаю доцільним опис причин (численні теорії) розвитку назальних поліпів, їх стадії згідно з І.Б. Солдатовим і співавторами (1997), які прийняті міжнародною асоціацією ринологів, стадії на основі даних КТ; методик лікування, в т.ч. і хірургічних (класичні операції за Калдвелл-Люком, за Денкером (рис. 66, 67), хоча в наш час ці операції застосовуються тільки при онкологічній патології. Автори вірно зауважили, що в останні роки використовується відео-оптична ендоназальна хірургія за Штамбергером, Вігандом та ін. В підрозділах риногенні орбітальні, внутрішньочерепні ускладнення, пухлини носа та приносних пазух детально описано сепсис, кісти, мукоцеле, стадії раку за міжнародною класифікацією (с. 337-341, табл. 8). Розділ закінчується контрольними питаннями.

У розділі «Хвороби глотки (горла)» (с. 346-410) подаються види травм глотки, сторонні тіла глотки. В лікуванні аденоїдів описано методики аденотомії (рис. 71-76). В підрозділі «Гострі захворювання глотки», окрім ангін, вперше подається грибкова та герпетична ангіна, детально викладено причини та методи лікування заглоткового, паратонзиллярного абсцесів (рис. 79, 80), хронічного тонзиліту: етіологія, класифікації, диференційна діагностика, окрім загально відомих методик, подаються сучасні – за Ю. Мітіним, В. Кіщуком, техніка тонзилектомій (рис. 82, 83). Подано сучасні методи лікування фарингіту, фарингомікозу. Завершується розділ описом доброякісних та злоякісних пухлин глотки і контрольними питаннями.

В розділі «Хвороби гортані» (с. 414-484), у підрозділі «Функціональні захворювання голосового апарату» подано дані з діагностики та сучасного лікування гострої та хронічної фонастенії, дистонії. Показовими є рисунки паралічей і парезів м'язів гортані (рис. 87-89), травми, опіки гортані. Досить детально описано сторонні тіла гортані, трахеї, бронхів, методика прямої ларингоскопії (рис. 90-92). Необхідна для лікарів класифікація, стадії та методи лікування за Ю. Мітіним гострого стенозуючого ларинготрахеїту, різні типи трахеостомій (рис. 94-96); хронічні неспецифічні захворювання гортані і трахеї, пухлини, діагностика (рис. 98) та сучасні методи лікування папіломатозу гортані, раку гортані. Цей розділ також закінчується контрольними запитаннями.

Конкретно описано деякі хвороби стравоходу (травми, опіки, сторонні тіла, пухлини, с. 485-496), природжені вади розвитку ЛОР-органів: зовнішнього вуха з методами хірургічного лікування (рис. 106-113), носа, шиї (кісти); специфічні захворювання ЛОР-органів (сифіліс, склерома, гранульоматоз Вегенера).

Вперше в підручнику для отоларингологів введено необхідний розділ «Інфекційні захворювання дихальних шляхів» (с. 518-555), в якому з використанням новітніх науково-практичних досягнень детально описані гострі респіраторні вірусні інфекції (грип, парагрип, аденовірусна інфекція, респіраторно-синцитіальна, риновірусна інфе-

кція, скарлатина, кір, коклюш (кашлюк), дифтерія, інфекційний мононуклеоз), герпетична, менінгококова інфекція. Доцільним є опис клінічного перебігу таких захворювань, з якими найчастіше звертаються діти до педіатрів, сімейних лікарів та оториноларингологів. Досить конкретно описано ВІЛ-інфекцію. Розділ також закінчується контрольними запитаннями.

На мою думку, доцільним і необхідним є розділ «Невідкладна допомога дітям із загрозливими станами» (с. 557-564), в якому автори коротко описують гіпертермічний, судомний синдроми, анафілактичний шок, зупинку дихання, зупинку серця, гостру судинну недостатність.

Слід відмітити, що автори кожний розділ підручника доповнюють новими досягненнями в оториноларингології, які відбулися за останні 5 років.

Новим і цінним в підручнику є те, що в деяких розділах наводяться назви монографій автора і співавторів, в яких викладені глибокі і практичні аспекти (с. 84, 145, 281, 309, 318, 361, 472, 448). Ці джерела, а також сучасна література представлені в списку літератури. Особливу практичну цінність складають останні дві монографії А.А. Лайка і співавторів: «Інтубація та трахеотомія». – К.: Логос. – 150 с. і «Аденоїдні вегетації та аденоїди». – К.: Логос, 2006. – 171 с. Доцільно згадати і навчальний посібник А.А. Лайко «Невідкладна допомога в дитячій оториноларингології». К.: Здоров'я, 1998. – 256 с. Ці монографії і навчальний посібник потрібні в повсякденній професійній клінічній практиці не тільки отоларингологам, але й педіатрам, анестезіологам, лікарям швидкої допомоги, сімейним лікарям. Такий підручник з дитячої оториноларингології буде корисним для фахівців різного профілю.

В підручнику представлені якісні чорно-білі ілюстрації, що є більш наочним для засвоєння матеріалу. Книга має непринципові недоліки, які не зменшують її значущість і важливість.

В цілому підручник «Дитяча оториноларингологія» під редакцією А.А. Лайко – це фундаментальний підручник, який є дуже цінним не тільки для лікарів-інтернів та лікарів-слухачів циклів спеціалізації, тема-

тичного удосконалення з отоларингології, але і для інших фахівців, особливо сімейних і дільничних лікарів, а також для студентів медичних університетів. В підручнику майже з вичерпною повнотою викладенні всі розділи дитячої оториноларингології, що буде сприяти більш глибокому вивченню спеціальності.

Враховуючи той факт, що за останні 50 років в Україні, в країнах пострадянського простору, а також і в країнах східної Європи (Польщі, Чехії, Словаччині) немає

такого змістовного підручника з висвітленням сучасних досягнень в світовій оториноларингології, а також те, що збільшується кількість іноземних студентів і лікарів, вважаю необхідним перевидати цей підручник англійською мовою, додавши деякі міжнародні класифікації.

Виходячи з цього, є доцільним висунути підручник «Дитяча оториноларингологія» під редакцією проф. А.А. Лайко на здобуття Державної премії України в галузі науки і техніки 2017 р.

*Доктор мед. наук, професор кафедри оториноларингології
Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького,
дійсний член міжнародного інституту післядипломної освіти імені Жоржа Портманна
і міжнародного товариства отологів, отонейрохірургів імені Адама Поліцера
М.Б. Крук*

Надійшла до редакції 12.11.16